

Villkorad existens, politik och konsekvens

En rapport om kultursamverkansmodellen
och scenkonstinstitutionerna

Svensk Scenkonst

Svensk Scenkonst är branschorganisation för företag inom musik, dans och teater. Vi representerar över 100 teatrar, orkestrar, operahus, danskompanier, länsmusikorganisationer, produktionsbolag och andra verksamheter inom den svenska scenkonsten.

Svensk Scenkonst verkar för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medlemsföretagen att bedriva en professionell verksamhet, både nationellt och internationellt.

Författare: Joakim Sternö och Tobias Nielsén
Research och analys: Fredrik Ostrozanszky
Formgivning: Jonas Lindén
Tryck: DanagårdLITHO
Utgiven av Svensk Scenkonst maj 2013

Förord

Samhälleliga förändringar är nödvändiga och sker ofta organiskt, med så små justeringar att det först i efterhand är möjligt att verkligen se och uttolka vad som skett. Men även stora, tydligt förändrade förutsättningar kan verka svårgripbara i nuet.

Den stora utmaningen med Kultursamverkansmodellen ligger just i att på förhand förutse konsekvenser för något som i sig anses egentligen omöjligt att utvärdera och prissätta; kulturens roll i vårt dagliga liv. Med den nya modellen aktiveras fler instanser, myndigheter och personer i rollen att tolka kulturens plats och värde, vilket skapar ytterligare osäkerhetsfaktorer rörande utvecklingen.

Kultursamverkansmodellens genomförande är en av de största kulturpolitiska reformerna sedan 1974 års kulturpolitik lades fram och innebär en genomgripande maktförskjutning vad gäller vilka samhälleliga instanser som har inflytande över kulturen. 1974 innebar tankar om decentralisering att nya institutioner skapades. 2010 års betänkande (*Spela jämnt*, SOU 2010:11, s 66) konstaterar att institutionen inte är något självklart självändamål för politiken.

Branschorganisationen Svensk Scenkonst företräder bland annat de samhällsfinansierade scenkonstinstitutionerna i hela landet, från Skånes Dansteater i söder till Giron sámí teáhter i norr.

Kultursamverkansmodellen innebär att staten låter regioner och landsting fördela statliga anslag till regional kulturverksamhet, fortfarande i syfte att uppnå de nationella kulturmålen. Målen förväntas brytas ned till en mer konkret nivå anpassad till den nya samverkansmodellens förutsättningar.

I betänkande *Spela samman* utreddes hur modellens genomförande skulle möjliggöras med hänsyn till författning, länens mognad och rimlig tidplan för regionerna. Vidare gjordes konsekvensanalyser för statliga myndigheter, landsting och kommuner. Att analysera konsekvenser för konsten ingick inte i uppdraget.

Så vad innebär det? Vilka kommer att påverkas och hur? Över tid kommer denna nya struktur att innebära förändringar för scenkonstinstitutionernas verksamheter, allt annat vore ett misslyckande utifrån syftet med modellen. Om dessa förändringar är till gagn för utvecklingen av verksamheterna och för scenkonstens betydelse i samhället återstår att se.

Innehåll

Förord.....	4
1. Inledning.....	6
2. Kultursamverkansmodellen – en introduktion	7
Kultursamverkansmodellen	7
3. Scenkonstinstitutionernas roll i kultursamverkansmodellen.....	8
Hur har institutionerna deltagit i processen?.....	8
Inflytande över verksamheten.....	9
Med vem sker samverkan?	11
4. Breddad roll för scenkonstinstitutionerna.....	14
Fokus på barn och unga.....	14
Regional utveckling.....	15
Hälsa.....	16
Dansen lyfts fram.....	16
5. Scenkonstinstitutionernas ekonomi.....	17
6. Avslutande diskussion.....	19
7. Undersökningens genomförande	20
Metod	20
Bilaga 1 - Enkätfrågor.....	21

1. Inledning

Kultursamverkansmodellen¹ är en av de mest omfattande reformerna inom kulturpolitiken sedan 1974 års kulturutredning.

I samband med 2009 års kulturutredning togs frågan om en regionalisering av de statliga anslag som varje år fördelas till regionalt eller kommunalt ägda kulturverksamheter upp. Ett förslag som vidareutvecklades 2010 i utredningen *Spela samman*. Året därpå gick de fem första regionerna² med i vad som nu kallas samverkansmodellen. Från och med 2013 har samtliga regioner gått med i modellen utom Stockholms län.

Den här rapporten undersöker hur samverkansmodellen har påverkat de samhällsfinansierade scenkonstinstitutionerna³ som är medlemmar i Svensk Scenkonst och var de står idag. Det har nu gått cirka fyra år sedan de första regionerna påbörjade processen med att ta fram kulturplaner och det finns vissa effekter som redan går att se. Vad reformen innebär på längre sikt är än så länge osäkert.

Scenkonstinstitutionerna är idag de största anslagsbärarna av statliga medel till kultur i Sverige och spelar en viktig roll som arbetsgivare för konstnärliga och kreativa yrken. Diskussionen om samverkansmodellen har hittills handlat mycket om möjligheten att göra förändringar i strukturer och fördelning av medel. Då inga medel tillförts från staten för att finansiera de tänkta ändringarna måste dessa medel tas från annat håll. Därför är det särskilt viktigt att i detta tidiga skede vara uppmärksam på utvecklingen för att se hur det påverkar scenkonstens institutioner.

Andra har redan påbörjat arbetet att analysera effekterna och flera studier pågår i skrivande stund. Under våren 2013 slutförs rapporter från Myndigheten för kulturanalys och från Kulturrådet, som analyserar modellens konsekvenser ur andra perspektiv än det vi valt.

Två av de mer omfattande arbetena hittills är SKL:s forskningsantologi *Under konstruktion* och Kulturanalys rapport *Kultursamverkansmodellen – en utvärdering*, båda från 2012. Den här rapporten är den första utvärderingen av samverkansmodellen där scenkonsten är i fokus.

Rapporten ska svara på om scenkonstinstitutionernas roll har förändrats i samverkansmodellen och vad den rollen i så fall är. Har scenkonstinstitutionernas förhållande till andra parter som regionerna och staten förändrats? Vilka har inflytande över scenkonstinstitutionernas verksamhet? Den ska också svara på om scenkonstinstitutionerna har varit inblandade i regionernas arbete med att ta fram de regionala kulturplanerna och i så fall hur.

För att kunna svara på dessa frågor har vi genomfört en enkätstudie bland alla medlemmar i Svensk Scenkonst och gjort en dokumentstudie av samtliga regioners kulturplaner. Enkätsvaren som presenteras är från de medlemmar som angett att de omfattas av samverkansmodellen.

NOTER

1. Det formella namnet är kultursamverkansmodellen men förkortas ofta till enbart samverkansmodellen. I denna rapport har vi valt att i fortsättningen skriva förkortningen för att underlätta läsningen.
2. Med regioner avses både landsting och regioner. Det finns endast ett fåtal regelrätta regionbildningar idag, men på många håll har arbetet med att ta fram regionala kulturplaner delegerats till kommunalförbund som kallas för regioner.
3. När vi i denna rapport skriver scenkonstinstitutioner eller enbart institutioner är det uteslutande de samhällsfinansierade scenkonstinstitutioner som är medlemmar i Svensk Scenkonst som avses.

2. Kultursamverkansmodellen – en introduktion

Detta kapitel behandlar vad samverkansmodellen innebär och de aktörer som är en del av den. Kapitlet tar också upp en kortare bakgrund till tiden innan samverkansmodellen infördes.

Kultursamverkansmodellen

Samverkansmodellen innebär att regionerna fått i uppdrag att fördela de statliga medlen till den regionala kulturverksamheten.⁴ Modellen innebär att det fortfarande är regeringen via riksdagen som sätter nivån för statens regionala kulturmedel. Regeringen pekar dock inte ut till vilka institutioner eller verksamheter pengarna ska gå. Samverkansmodellen är begränsad till följande sju delområden:

1. Professionell teater-, dans- och musikverksamhet
2. Regional museiverksamhet
3. Konst- och kulturfrämjande verksamhet
4. Regional arkivverksamhet
5. Filmkulturell verksamhet med särskild inriktning mot barn och unga
6. Hemslöjdsfrämjande verksamhet
7. Regional biblioteksverksamhet

För att ta del av statens regionala kulturmedel måste varje region ta fram fleråriga kulturplaner som pekar ut riktningen för den regionala kulturverksamheten. Kulturplanerna ska redogöra för hur kulturverksamheterna ska bedrivas och hur de statliga medlen ska användas samt hur kommuner och regioner ska finansiera kulturverksamheterna. Det är dessa kulturplaner som ligger till grund för beslut om nivån på de statliga medlen som fördelas till respektive region.

I processen med att ta fram kulturplanerna ska regionerna föra en dialog med Kulturrådet som fördelar de statliga medlen inom modellen. Regionerna ska också föra diskussioner med kommunerna i respektive län om hur de ser på kulturverksamheten i sin kommun och i länet. Även kulturskapare och civilsamhället ska ges möjlighet att vara en del i processen och få lämna synpunkter. Kulturrådet för på liknande sätt samråd med de statliga myndigheter som berörs. Det är alltså från denna samverkan mellan administrativa nivåer och andra berörda som modellen hämtar sitt namn.

Syftet med att modellen infördes var framför allt att främja ett regionalt självstyre och en regional mångfald när det gäller kulturverksamheter. Genom att ge regioner ett ökat inflytande över delar av statens kulturmedel skulle regionernas olika förutsättningar bättre kunna tas tillvara.

Samverkansmodellen har införts succesivt sedan 2011 och från och med 2013 har 20 av 21 regioner gått med i modellen, alla utom Stockholms län som står utanför.

Innan samverkansmodellen trädde i kraft fördelades statliga medel direkt från statliga myndigheter, framför allt genom Kulturrådet. Det innebar en direktkontakt mellan bidragsgivande myndighet och kulturinstitution.

NOTER

4. Läs mer om samverkansmodellen i *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet*, SOU 2010:11.

3. Scenkonstinstitutionernas roll i kultursamverkansmodellen

Detta kapitel diskuterar hur scenkonstinstitutionerna har involverats i samverkansmodellen, det vill säga på vilket sätt och i vilken omfattning de har deltagit i processerna med att ta fram regionala kulturplaner. I kapitlet diskuteras också hur inflytandet i institutionernas verksamheter har utvecklats i och med samverkansmodellen och hur deras samarbeten ser ut och har förändrats.

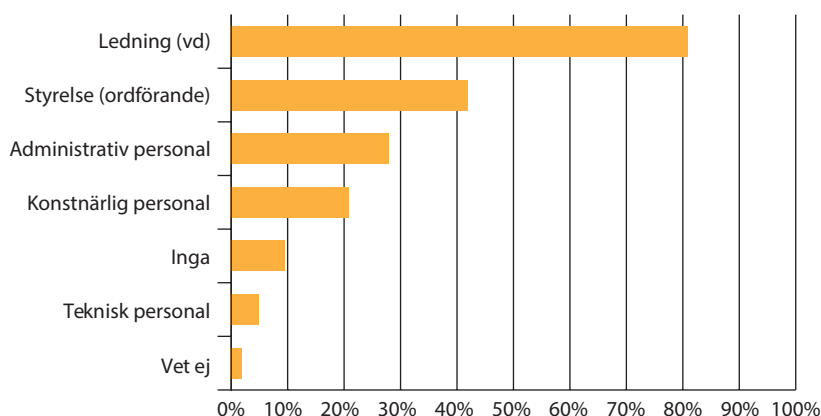
Hur har institutionerna deltagit i processen?

De allra flesta institutionerna uppger att de har varit delaktiga i processen med att ta fram den regionala kulturplanen. Endast ett fåtal uppger att de inte har deltagit, cirka 7 procent. Framför allt är det på ledningsnivå som deltagandet i processen har skett, det uppger drygt 80 procent av de svarande institutionerna, se Figur 1. När det gäller andra nivåer uppger 43 procent av institutionerna att representanter från styrelsen deltagit, 29 procent uppger administrativ personal och 22 procent uppger den konstnärliga personalen. Att teknisk personal har deltagit uppger endast 5 procent av institutionerna.

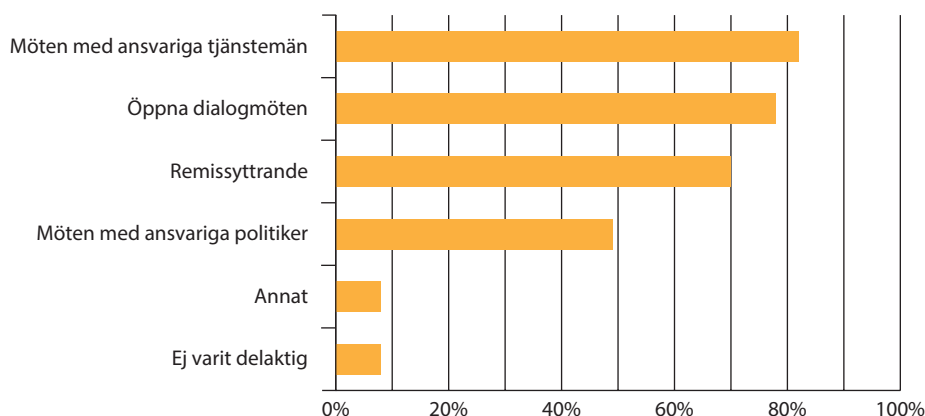
Dessa siffror ska dock tolkas försiktigt, deltagandet på andra nivåer än ledningsnivå kan vara högre. Styrelseordföranden är inte sällan en politiker som troligtvis har deltagit i egenskap av representant för ett parti och nämnd men kanske inte specifikt för att representera institutionen. De flesta regionerna har haft öppna dialogmöten där allmänheten varit inbjuden.

Av svaren framgår det inte vilka orsaker som ligger bakom att några få institutioner inte har deltagit i processen: om det beror på att de själva avstått/inte haft möjlighet eller om de upplevt att de lämnats utanför av region eller landsting som varit ansvarig för arbetet. Om denna andel skulle öka över tid blir det viktigt att ta reda på orsaken.

Figur 1: På vilka nivåer som institutionerna har deltagit i att ta fram de regionala kulturplanerna.

I Figur 2 framgår på vilket sätt institutionerna har deltagit i processen. Flest, drygt 80 procent har deltagit i möten direkt med ansvariga tjänstemän. Nästan lika många har deltagit i öppna dialogmöten och drygt 70 procent har skrivit remissyttranden till den regionala kulturplanen. Strax under 60 procent av institutionerna uppger att de har haft möten med ansvariga politiker. I nästa avsnitt förs en diskussion om hur det har påverkat inflytandet över verksamheten.

Figur 2: I vilka former institutionerna har varit delaktiga i kulturplaneprocessen.**SAMMANFATTANDE SLUTSATS 1**

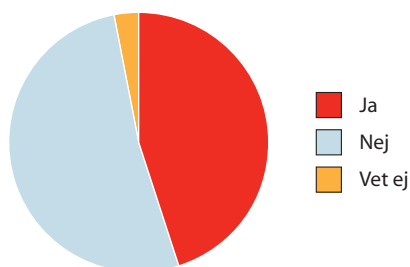
Cirka 80 procent av institutionerna har varit delaktiga i att ta fram de regionala kulturplanerna, framför allt på ledningsnivå genom att träffa tjänstemän direkt och genom öppna dialogmöten. En klar majoritet av institutionerna har också lämnat remissyttranden på kulturplanerna. Drygt hälften har träffat politiker.

Vad har kontakterna lett till? Det tongivande intrycket är att de flesta säger att möjligheten att påverka sina uppdrag eller finansiering är oförändrad. Men bilden är något splittrad. Vissa (29 procent) säger att möjligheten att påverka uppdraget har ökat, medan andra (14 procent) menar att den har minskat.

Vad gäller möjligheten att påverka finansieringen anser 23 procent att den har blivit sämre. Endast 15 procent tycker att den har ökat.

Inflytande över verksamheten

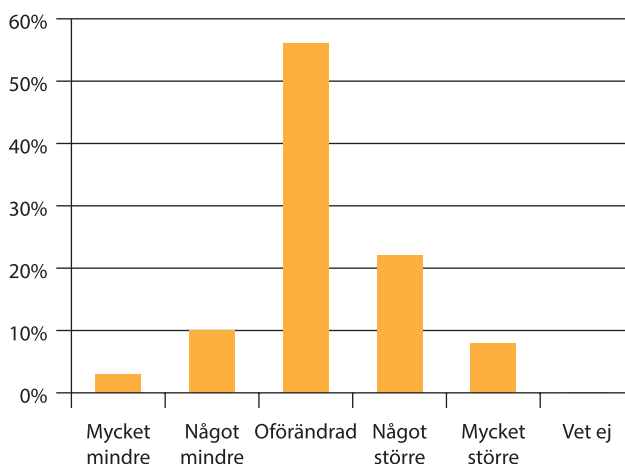
Drygt 45 procent av institutionerna uppger att deras uppdrag har förändrats under de senaste tre åren, då samverkansmodellen funnits, medan 52 procent uppger att någon förändring inte har skett, se Figur 3.

Figur 3: Andel institutioner som uppger att deras uppdrag har förändrats under de tre senaste åren.

Det går inte att dra en generell slutsats om vad förändringen inneburit för de institutioner som uppgett att en förändring skett. Vid ett par tillfällen återkommer en beskrivning av att förändringen inneburit att institutionernas uppdrag har förtydligats och utökats i någon form. Exempel som förekommer på ett utökat uppdrag är dansverksamhet där flera regioner påbörjat eller planerar nya satsningar, ökat fokus på barn och unga, att utveckla alternativa finansieringsformer och att delta i dialog i regionen med andra aktörer. En institution uppger att det ställs högre krav på dem att motivera sitt existensberättigande då regionen ställer upp villkor för att erhålla medel snarare än en uppdragsöverenskommelse.

Figur 4 visar om institutionerna upplever att deras eget inflytande över deras uppdrag har förändrats. De allra flesta upplever att deras inflytande är oförändrat (56 procent), medan 31 procent upplever att det blivit större och 13 procent att det har minskat. Några kopplar ett ökat inflytande direkt till att dialogerna blivit fler i och med arbetet med kulturplanerna.

Figur 4: Möjligheten att påverka sitt eget uppdrag efter att samverkansmodellen införts.

Att 31 procent av institutionerna upplever att deras inflytande över sitt uppdrag har ökat, kan ha att göra med att kontakten med framför allt de regionala beslutsfattande organen har ökat sedan samverkansmodellen infördes, vilket 82 procent uppger. Det är alltså en ökad kontakt med det organ som de flesta av scenkonstinstitutionerna också har som uppdragsgivare och huvudman, drygt 70 procent av institutionerna har en region som huvudman. Se Tabell 1 för en redovisning av hur kontakten med statliga, regionala och kommunala beslutsfattande organ har förändrats.

Tabell 1: Hur omfattningen av kontakten med beslutsfattande organ förändrats sedan samverkansmodellen infördes.

	Mycket mindre	Något mindre	Oförändrad	Något större	Mycket större	Vet ej
Statliga	40%	30%	18%	8%	3%	3%
Regionala	0%	3%	15%	46%	36%	0%
Kommunala	0%	3%	74%	11%	8%	5%

Tabell 2 visar hur institutionerna upplever att andra aktörers inflytande över verksamheten har förändrats. Det följer i ganska stor utsträckning den omfattning som kontakten har förändrats. Statens inflytande uppges ha minskat hos 45 procent av institutionerna medan 76 procent uppger att regionernas inflytande har ökat över verksamheten. Intressant nog uppger även 25 procent av institutionerna att civilsamhällets inflytande över verksamheten har ökat.

Tabell 2: Hur institutionerna upplever att statens, regionens respektive det civila samhällets inflytande över verksamheten har förändrats.

	Mycket mindre	Något mindre	Oförändrad	Något större	Mycket större	Vet ej
Staten	10%	35%	42%	2%	2%	8%
Landsting/Region	2%	2%	15%	48%	28%	5%
Civilsamhället	0%	0%	72%	25%	0%	2%

På det stora hela har införandet av samverkansmodellen ännu inte inneburit några större förändringar i institutionernas uppdrag. De förändringar som skett går inte enbart att koppla till införandet av samverkansmodellen, utan även till generella trender för offentlig förvaltning och styrning. Det är därför möjligt att förändringarna skulle ha skett ändå. Samverkansmodellen har dock satt igång en process där verksamheten vid institutionerna har diskuterats på ett sätt som annars inte hade varit möjligt.

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 2

Institutionerna upplever att de har fått minskad kontakt med de statliga myndigheterna samtidigt som kontakten med de regionala beslutsorganen har ökat.

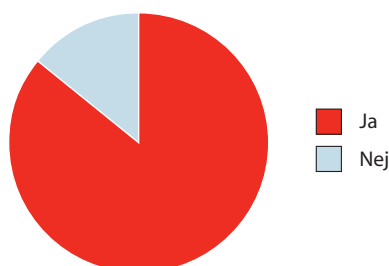
Detta ligger helt i linje med hur samverkansmodellen är tänkt att fungera. Det positiva är att man får en närmare kontakt med sina huvudmän. Det negativa är att den statliga nivån får svagare kontakt med de regionala institutionerna. Det kan innebära att statens förståelse för scenkonstinstitutionernas verksamhet och vilken roll de spelar i den nationella kulturpolitiken försämras.

Det går att se en liknande förskjutning vad gäller statens och regioner och landstingens möjligheter att påverka verksamheterna. 46 procent av institutionerna anser att statens möjlighet att påverka verksamheten har minskat samtidigt som 74 procent anser att regionens eller landstingets möjligheter har ökat.

Med vem sker samverkan?

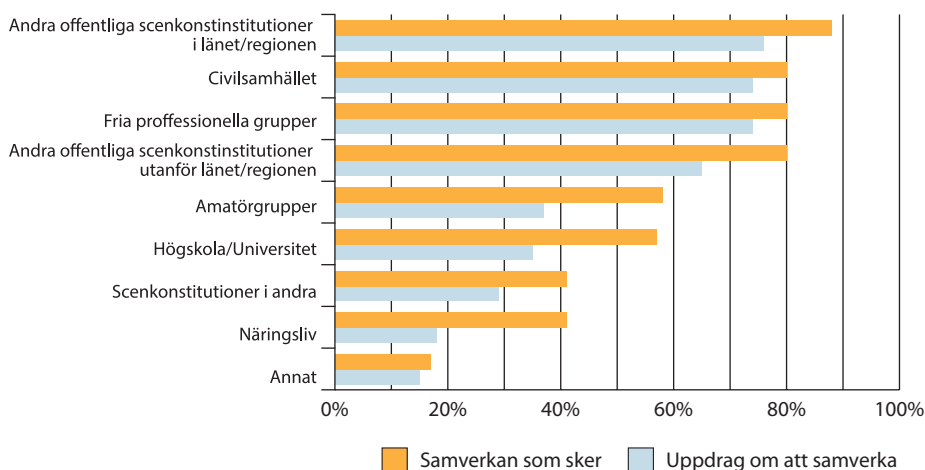
I föregående avsnitt framkom att några institutioner uppgett att de fått ett utökat uppdrag om att samverka med och delta i dialog med andra aktörer. Figur 5 visar att 86 procent av institutionerna har ett sådant formellt uppdrag om att samverka med andra aktörer. Endast 14 procent uppger att de inte har något sådant uppdrag. Bland dessa uppger dock några institutioner att det ändå förväntas att de samverkar.

Figur 5: Andel av institutionerna som svarat att de har ett formellt uppdrag att samverka.

I Figur 6 jämförs i hur stor utsträckning institutionerna har i uppdrag att samverka med olika aktörer, med den samverkan som de facto sker. I diagrammet framgår det tydligt att institutionerna samverkar i större utsträckning än vad som krävs enligt deras uppdrag. Där differensen är relativt stor gäller samverkan med "näringsliv".

Figur 6: Andel av institutionerna som uppger med vilka aktörer de har ett uppdrag att samverka med jämfört med den samverkan som faktiskt sker.

Tabell 3 visar förändring i omfattningen av institutionernas samverkan med aktörer internationellt, över regionsgränsen, med amatörgrupper och lokala organisationer sedan samverkansmodellen infördes. Där framgår att för de allra flesta institutionerna har det inte skett någon förändring i omfattningen för deras samverkan med dessa aktörer. För de institutioner som uppgett att det skett en förändring har samverkan ökat, det gäller särskilt samverkan med lokala organisationer där 33 procent uppger att samverkan är något större eller mycket större. Endast en institution har uppgett att deras samverkan har minskat i någon utsträckning vilket var i kategorin internationella samarbeten. Även om internationella kultursamarbeten ska främjas enligt de nationella kulturpolitiska målen behöver det inte ske genom scenkonstinstitutionerna.

En slutsats är att scenkonstinstitutionerna har en relativt hög grad av samarbeten med olika delar i kultursfären och i samhället, en samverkan som också i hög utsträckning varit etablerad innan samverkansmodellen infördes.

Tabell 3: Hur omfattningen av samverkan med olika aktörer har förändrats sedan samverkansmodellen infördes.

	Mycket mindre	Något mindre	Oförändrad	Något större	Mycket större	Vet ej
Internationellt	0%	2%	78%	12%	2%	5%
Över regionsgränsen	0%	0%	72%	18%	8%	3%
Amatörgrupper	0%	0%	90%	5%	2%	2%
Lokala organisationer	0%	0%	64%	28%	5%	3%

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 3

En av de tydligaste slutsatserna denna rapport visar är att scenkonstinstitutionerna har ett utvecklat samarbete med många olika aktörer och delar av samhället och att dessa samarbeten utvecklats redan innan samverkansmodellen infördes. Dessutom samverkar de i större utsträckning än vad deras uppdrag kräver. Där samverkansmodellen verkar ha haft en särskild inverkan är på samarbeten med lokala organisationer där 33 procent av institutionerna uppger att samverkan har ökat.

Undersökningen bekräftar därmed institutionernas roller som knutpunkter, mötesplatser och bärare av regionala och lokala "kultursystem". Det innebär att deras betydelse sträcker sig bortom deras egna verksamheter.

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 4

Det framgår av kulturplanerna att många av institutionerna har ett uppdrag att bistå och samverka med amatörkulturen. Detta sker på olika sätt, till exempel genom utlåning av resurser som rekvisita eller kostym, men även genom konsultation och rådgivning. Som framgår i tabell 3 är denna samverkan oförändrad (90 procent), från en redan hög nivå av samverkansmodellen. Enligt 57 procent av de svarande har institutionerna samverkan med amatörgrupper, men det är bara 38 procent av institutionerna som har krav på samverkan i deras uppdrag.

4. Breddad roll för scenkonstinstitutionerna

I regionernas kulturplaner har tre teman framträtt som särskilt aktuella för scenkonsten och dess institutioner. Det första temat handlar om ett fokus på barns och ungas del i kulturen, ofta kopplat till skola. Det andra temat berör kopplingen mellan kultur och regional utveckling. Detta tema har ofta ett fokus på tillväxt och näringsliv och berör besöksnäring, entreprenörskap och den kulturella och kreativa sektorn. Det tredje temat handlar om kopplingen mellan kultur och hälsa på olika sätt, bland annat i vården och för folkhälsan. Ytterligare ett område där scenkonsten, inte enbart institutionerna, fått en breddad roll i kulturplanerna gäller ett ökat fokus på dans.

Att institutionerna får en breddad roll kan hänga ihop med en större trend inom offentlig förvaltning och styrning som ibland kallas för *new public management*. Kortfattat innebär det bland annat att offentliga förvaltningar har ökade krav på effektivisering, mätning och uppföljning av mål. Samverkansmodellen och de regionala kulturplanerna kan ses som en del i denna trend.

I Värmlands kulturplan lyfts denna diskussion fram på ett mer tydligt sätt. Där står det att:

En av de stora utmaningarna för de regionala kulturverksamheterna är att hantera förnyelse i en offentlig ekonomi som utsätts för stark press, och att lyfta fram kulturens betydelse i ett brett perspektiv utan att den förlorar sin betydelse som en fri och obunden samhällskraft.⁵

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 5

Grunduppdraget om att producera och tillgängliggöra scenkonst av hög kvalitet utgör fortsatt det primära uppdraget. Kulturplanerna har dock ett bredare perspektiv än enbart kulturpolitiskt. Andra regionalpolitiska mål förs också in där särskilt kultur kopplat till regional utveckling och hälsa märks. Andra områden där kopplingar till institutionerna görs, är skolans pedagogik (genom Skapande skola och skolföreställningar), den regionala tillväxten och den regionala självbilden.

Fokus på barn och unga

Kulturplanerna är utformade för att svara på hur de nationella kulturpolitiska målen ska uppnås, där ett av målen är att särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur. Regionernas kulturplaner ska således redogöra för hur de nationella kulturpolitiska målen ska nås. I flera fall redogör kulturplanerna även för regionala kulturpolitiska mål, det finns dock inte krav på att en region måste ha sådana. Institutionerna kan sägas bli det viktigaste verktyget regionerna har för att nå dessa mål då de är de största aktörerna i sitt fält och ofta de enda aktörerna med tillräckliga medel och expertis.

Det framgår i kulturplanerna att scenkonstinstitutionernas uppdrag att fokusera på barn och unga är tydligt och ska prioriteras. I exempelvis Västmanlands läns kulturplan är ett målområde att "utveckla kulturlivet med särskilt fokus på barn och unga" där de skriver:

Genom kulturens kraft ge barn och unga i Västmanland en möjlighet att växa genom att få tillgång till ett brett kulturutbud där de både får ta del av kultur och själva vara aktivt skapande.⁶

I en tidigare analys av kulturplanerna lyfter forskaren Anne-Li Lindgren fram tre perspektiv som kulturplanerna tar på barn och unga. Perspektiven berör kultur för, med och av barn och unga. De två senare perspektiven, som handlar om barn och ungas delaktighet respektive barn och unga som aktiva kulturskapare, menar hon är mer otydligt formulerade än kultur för barn och unga, det vill säga föreställningar där barn och unga är i publiken.⁷

NOTER

5. Region Värmland (2012), *Värmlands kulturplan 2013-2015*, s. 20.

6. Landstinget Västmanland (2011), *Regional kulturplan – Västmanlands län 2012–2014*, s. 11.

7. Lindgren, A-L. (2012), "Samverkansmodellen och konsekvenser för barn och unga" i Harding, T. och Nathanson, C (red.), *Under konstruktion: effekter av samverkansmodellen 2010–2012*, SKL.

Teatrarna har dock ett något tydligare uppdrag när det gäller att fokusera på särskild produktion för barn och unga och pedagogiska perspektiv och insatser än musik- eller dansverksamheterna. För musiken och dansen är kulturplanerna något vagare och handlar framför allt om att barn och unga ska ha möjlighet att uppleva musik och dans.

När det gäller hur scenkonstinstitutionerna ska prioritera barn och unga går det i stor utsträckning ut på att samarbeta med skolan. Alltifrån modeller för hur förskolor och skolor kan ges subventioner för att köpa in föreställningar till att utveckla mer djupgående samarbeten. För de senare lyfter kulturplanerna också särskilt fram Skapande skola som ett medel för att utveckla samarbetet mellan institutioner och skolor. För en del institutioner utgör genomförandet av Skapande skola även en del av institutionens formella uppdrag.

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 6

Barn och unga är särskilt prioriterade i kulturplanerna. Fokus ligger ofta på att den regionala kulturpolitiken ska tillgodose barns och ungas behov av kultur. Detta ska ske genom särskilda produktioner, samarbeten med skola och att man får ett uppdrag inom Skapande skola.

I det här fallet märks en koppling till det nationella kulturpolitiska målet att "särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur".

Regional utveckling

De regionala kulturplanerna har inte enbart ett kulturpolitiskt syfte utan är också utformade för att kunna länkas till andra regionala utvecklingsstrategier eller visioner. De regionala kulturplanerna lyfter således fram kulturens betydelse för och koppling till tillväxt och attraktivitet.

Region Halland skriver exempelvis att kulturplanens grund finns i regionens utvecklingsstrategi som fastslår att:

Genom att förstärka kulturens kraft i Halland ökar också attraktionskraften i boende och stadsmiljöer. Människors kreativitet ökar och fungerar som drivkraft för nya idéer och handlingar. Ett rikt kulturliv stärker gemenskapen, vitaliserar demokratin, gynnar folkhälsan och medverkar till en god livsmiljö.⁸

Den uppmärksamhet som kulturplanerna ägnar frågor kring den regionala utvecklingen är inte obetydlig, men är i de flesta fall otydlig när det gäller mer konkreta uppdrag. Exempelvis diskuteras frågan genom att i kulturplanerna lyfta fram forskning som beskriver ett samband mellan ett rikt kulturutbud och positiva effekter för den regionala utvecklingen. På så sätt räknas institutionerna in som en del i en kulturell massa som tillsammans skapar ett rikt kulturutbud vilket gynnar regionens tillväxt. På liknande sätt lyfts idéer fram om att samarbeten mellan kultur och näringsliv kan bidra till att stärka innovationskraften i regionen.

Då scenkonstinstitutionerna nämns mer specifikt i diskussionerna om tillväxt är det framför allt deras betydelse för turism och i viss mån även för identitetsskapande och marknadsföring av regionen som lyfts fram. I några fall nämns även institutionerna mer specifikt när det gäller samarbeten med regionens näringsliv.

När det gäller satsningar på företagande och entreprenörskap inom den kulturella och kreativa sektorn lyfter kulturplanerna ofta fram den enskilde kulturskaparen och sällan eller aldrig institutionerna. Det handlar ofta om projekt och insatser som kopplar till en strukturell nivå och företagsutveckling.

NOTER

8. Region Halland (2010), *Hallands kulturplan 2011-2013*, s. 6.

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 7

Även om kulturplanerna betonar regional utveckling och ofta innehåller avsnitt om kulturella och kreativa sektorn, så saknas scenkonstens institutioner i just dessa diskussioner.

Det är något förvånansvärt eftersom forskning har pekat på betydelsen av den offentligt finansierade kulturen som grund i ett samspel.⁹ Det är till exempel ofta på en teaterscen som en kommersiellt framgångsrik filmskådespelare har utvecklats och kanske fortfarande har sin bas. I stället ligger fokus i dessa satsningar på kulturella och kreativa sektorn på olika typer av inkubatorer, mellanhänder och finansiering.

Hälsa

Hälsa är ytterligare ett område som ligger utanför den kulturpolitiska diskussionen, men där länken mellan kultur och hälsa alltmer uppmärksammas, såväl inom forskning som inom politiken: så även i flertalet av de regionala kulturplanerna. I Örebros kulturplan går det att läsa att:

Det kommer finnas ett ökat behov av kultur som stöd för hälsa och välbefinnande. Kultur i vården är ett begrepp för såväl primärvård som kommunal omsorg och äldreomsorg.¹⁰

Kulturplanerna diskuterar kulturens betydelse för hälsa ur tre olika perspektiv. Det första berör folkhälsa vilket handlar om en förebyggande vård där kulturen har en folkbildande roll. Det andra området rör omsorgen då kultur är ett medel i exempelvis äldreomsorgen. Det tredje perspektivet handlar om kultur i primärvården.

Liksom när det gäller kultur och den regionala utveckling är det på ett mer allmänt hållt sätt som kopplingen görs mellan kultur och hälsa. Mer konkreta kopplingar när det gäller folkhälsa görs i betydelsen av kultur för barn och unga, där kulturen är viktig för en god uppväxtmiljö i form av exempelvis en stärkt självkänsla, vilket påverkar folkhälsan positivt.

Framför allt är det musikområdet som lyfts fram när det gäller scenkonsten. Särskilt riktade insatser mot äldre där musiker har en uppsökande verksamhet lyfts fram.

Dansen lyfts fram

En förändring för scenkonstområdet är att dansen har fått en starkare roll i regioner och landsting genom samverkansmodellen. Detta kan ses som en direkt konsekvens av att dans numera hör till ett av de obligatoriska områden som särskilt ska rapporteras till Kulturrådet. Det finns alltså en koppling mellan att man pekar ut särskilda områden och att satsningar genomförs och planeras. Av kulturplanerna framgår det att dansen är något som tidigare saknats på många håll ute i landet.

På flera håll i landet har man planer på att utveckla nya dansinstitutioner, uppbyggda med en liten administrativ kärna utan ensemble, där konstnärlig personal anställs projektvis. På andra ställen inför man denna funktion antingen hos den redan existerande musik- eller teaterinstitutionen. Östergötland är ett exempel där "dansen under många år [har] saknat en hemvist och en infrastruktur" där det pågår en utredning om "ett centralt beläget kulturhus (i Linköping) kan vara den fysiskt regionala mötesplats som dansen så väl behöver"¹¹.

Med några få undantag har de flesta regioner redan en danskonsulent. I dessa fall har man planer på att utveckla den tjänsten. På vissa platser inför man garanterad träningstid för dansare.

NOTER

9. Se exempelvis Throsby, D. (2001). *Economics and culture*, Cambridge University Press.

10. Örebro läns landsting (2011), *Det här vill vi utveckla tillsammans! – Regional kulturplan i Örebro län 2012-2014*, s. 7.

11. Regionförbundet Östsam (2011), *Östergötlands kulturplan*, s. 25.

5. Scenkonstinstitutionernas ekonomi

Myndigheten för kulturanalys beräknar att samhällets totala utgifter för kultur uppgick till 63 miljarder kronor 2011, varav privatkonsumtionen stod för knappt två tredjedelar och de offentliga utgifterna för en dryg tredjedel. Näringslivet stod för cirka 1 procent.¹²

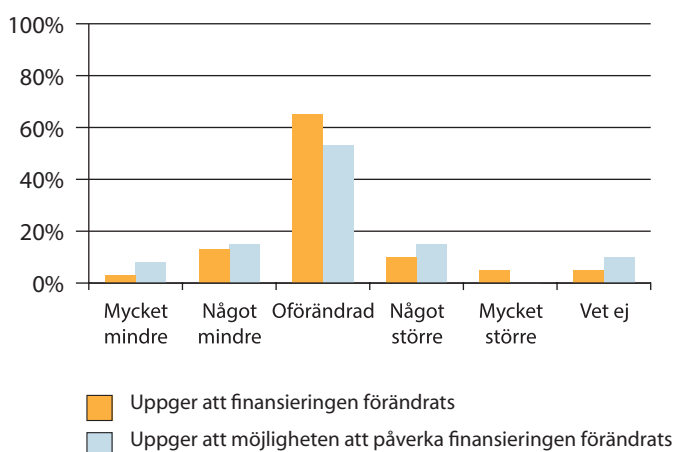
När det gäller scenkonstområdet var statens utgifter för teater och dans 948 miljoner kronor och för musik 283 miljoner. Tillsammans utgör dessa områden 31 procent av statens totala utgifter för kultur. Statens utgifter för samverkansmodellen var cirka 1 450 miljoner kronor. Ungefär 900 miljoner av dessa beräknas gå till teater, dans och musik.¹³ Från statligt håll innebär det att ökningen endast har varit marginell, 0,49 procent mellan 2010 och 2011.¹⁴

Regionernas utgifter för scenkonsten uppgick 2011 till 1 460 miljoner kronor varav 963 miljoner gick till teater och dans och utgifterna till musikområdet var 497 miljoner kronor.¹⁵

Kommunernas utgifter för kultur är inte redovisad för scenkonsten på samma sätt som på de statliga och regionala nivåerna. Kommunernas totala utgifter var 9 621 miljoner kronor varav av 204 miljoner kronor gick till musik- och kulturskolor.

För kulturen generellt har samverkansmodellen inte inneburit någon stor förändring när det gäller den offentliga finansieringen. Institutionernas svar bekräftar också den bilden. 65 procent uppger att det inte skett en förändring och 15 procent vardera uppger att de fått en ökad respektive minskad finansiering.

Figur 7: Andel av institutionerna som uppger att deras finansiering förändrats jämfört med hur de upplever att deras inflytande över finansieringen förändrats.

Figur 7 visar hur institutionerna upplever om de har haft möjlighet att påverka sin finansiering. Drygt 52 procent säger att deras möjlighet att påverka är oförändrad och 15 procent vardera säger att de fått större respektive mindre möjlighet att påverka finansieringen, 10 procent uppger att de inte vet. Intressant här är att jämföra med att det var 31 procent av institutionerna som upplevde att deras inflytande över sitt eget uppdrag har ökat. En tolkning är att ett ökat inflytande över uppdraget inte innebär ett större inflytande över finansieringen.

NOTER

12. Myndigheten för kulturanalys (2012), *Samhällets utgifter för kultur 2010-2011*.

13. Ibid.

14. Nathanson, C. (2012), "Offentligt finansierad kultur", i Harding, T. och Nathanson, C. (red.), *Under konstruktion: effekter av samverkansmodellen 2010-2012*, SKL.

15. Myndigheten för kulturanalys (2012), *Samhällets utgifter för kultur 2010-2011*.

SAMMANFATTANDE SLUTSATS 8

För institutionernas finansiering eller grunduppdrag att producera och tillgängliggöra scenkonst har samverkansmodellens hittills inte inneburit några stora förändringar. I de flesta fall upplever institutionerna att de förändringar som skett de senaste tre åren som små och inte direkt kopplade till samverkansmodellen.

Det innebär inte att allting kommer fortsätta som tidigare på sikt. Andra bedömningar och undersökningar tyder på att eventuella förändringar förväntas, i alla fall av vissa. I en studie från Myndigheten för kulturanalys säger 85 procent av institutionscheferna att regionen har eller kommer att ha möjlighet att göra egna prioriteringar av de statliga medlen i samverkansmodellen.¹⁶

NOTER

16. Myndigheten för kulturanalys (2013), *Kulturanalys 2012*.

6. Avslutande diskussion

Ett intressant resultat denna undersökning visar är att scenkonstinstitutionerna har ett utvecklat samarbete med många olika aktörer och delar av samhället, samarbeten som i de flesta fall utvecklats redan innan kultursamverkansmodellen trädde i kraft. Dessutom samverkar man ofta i större utsträckning än vad uppdragen kräver. Det visar att samverkan är en viktig och naturlig del av scenkonstinstitutionernas verksamheter och inte något som behöver definieras i uppdragsbeskrivningarna. Där samverkansmodellen verkar ha haft en särskild inverkan är på samarbeten med lokala organisationer där 33 procent av institutionerna uppger att samverkan har ökat.

För institutionernas uppdrag har samverkansmodellens hittills inte inneburit några stora förändringar. I de flesta fall upplever man förändringar i uppdrag som skett de senaste tre åren som små och inte direkt kopplade till samverkansmodellen. Det grundläggande uppdraget att producera och tillgängliggöra scenkonst av hög kvalitet utgör det primära uppdraget för institutionerna, men några trender vad gäller en breddning av deras uppdrag är också tydlig.

När det gäller den konstnärliga verksamheten är det framför allt dansen som i många regioner fått ett ökat fokus mot tidigare. I flera regioner har ökade satsningar på dansområdet inletts eller planeras, ofta genom ett utökat uppdrag för scenkonstinstitutionerna.

En breddning av institutionernas roll sker även utanför det kulturpolitiska området. Olika regionalpolitiska mål kopplas till kulturplanerna eller beskrivs helt ligga till grund för dem. Kulturverksamheterna kopplas framför allt till regional utveckling och ökad tillväxt. Även kulturens roll för en förbättrad hälsa lyfts fram i kulturplanerna.

Undersökningen visar också ett ökat fokus på barn och ungdomar för institutionerna, vilket är i enlighet med de nya kulturpolitiska målen från 2009. Detta fokus kan även kopplas till andra regionalpolitiska mål. Framför allt märks en koppling till utbildningsområdet, där institutionernas ökade samarbeten med skolan är den primära åtgärd som föreslås i kulturplanerna, för att stärka barns och ungas rätt till kultur. De regionala kulturplanerna sätter en stor tilltro till Skapande skola för att nå dessa mål.

Det är på så sätt tydligt att kulturplanerna omfattar mer än kulturpolitik. Denna nya bredare roll för institutionerna är en utmaning i sig att förhålla sig till och särskilt viktigt att bevaka i fortsättningen. Det kan innebära positiva värden om scenkonstinstitutionerna får en större plats i samhället, men är problematiskt om det innebär att grunduppdraget påverkas negativt eller att beskrivningarna av verksamheterna fokuserar på den instrumentella delen av uppdragen, med andra ord det som måste ses som bieffekter av den konstnärliga kärnverksamheten. Denna undersöknings resultat tyder dock på att institutionernas grunduppdrag än så länge är fortsatt starkt.

Institutionernas finansiering är i stort oförändrad sedan samverkansmodellen infördes. Regionernas kulturutgifter har ökat något mer än de statliga. Samverkansmodellen har dock inneburit en ökad administrativ kostnad för regionerna. Det finns en risk att orken att fortsätta hålla dialogprocessen levande försvinner om resurser för detta inte utökas. Detta är en fråga som tidigare i år lyftes gemensamt av politiker i tre regioner i ett debattinlägg i Uppsala Nya Tidning.¹⁷

Avslutningsvis är det även värt att lyfta fram att samverkansmodellen har sin grund i en större regionaliseringsstanke om ett ökat regionalt självstyre. Därför är det även viktigt att fortsätta bevaka den större regionaliseringsdiskussionens utveckling och eventuella betydelse för arbetet med samverkansmodellen. Utredningar har föreslagit att gå ifrån den nuvarande regionindelningen och skapa sex till nio storregioner. Vilka implikationer det skulle innebära för samverkansmodellen, kulturpolitiken generellt och institutionerna är viktigt att gå djupare in i om så skulle ske.

NOTER

17. <http://www.unt.se/debatt/staten-sviker-kultursamverkan-2278677.aspx>

7. Undersökningens genomförande

Rapporten är framtagen av bransch- och arbetsgivarorganisationen Svensk Scenkonst i syfte att öka kunskapen om hur scenkonstinstitutionerna har påverkats av införandet av kultursamverkansmodellen. För sammanställning och utformning av text har kunskapsföretaget Volante anlåtats.

Fredrik Ostrozanszky, omvärldsanalytiker vid Svensk Scenkonst, har stått för research och analys av de regionala kulturplanerna samt utformat och genomfört enkätstudien.

Rapportens författare är Joakim Sternö, etnograf och analytiker vid Volante, och Tobias Nielsén, kulturekonom och vd för Volante.

Metod

Tre huvudsakliga metoder har använts i rapporten.

- Enkätstudie av Svensk Scenkonsts medlemmar
- Dokumentstudier av regionernas samtliga kulturplaner
- Sekundärkällor i form av tidigare utvärderingar och analyser av samverkansmodellen

Enkätstudien genomfördes under mars 2013 bland medlemmarna i Svensk Scenkonst. Av de institutioner som svarat på enkäten är det 44 institutioner som omfattas av samverkansmodellen. Det är dessa institutioners svar som utgör underlaget för analysen i denna rapport. Utav dessa institutioner omfattas ungefär hälften av modellen sedan 2011. Ungefär lika många av de resterande omfattas av modellen sedan 2012 och 2013. Av de 20 län som gått med i samverkansmodellen har minst en institution i varje län svarat på enkäten förutom i Halland och i Jönköping där ingen svarat.

Institutionerna har framför allt en region eller landsting som huvudman följt av kommuner och sedan stat. Den vanligaste driftsformen är offentligt ägda aktiebolag vilket 35 procent av institutionerna är organiserade som. Därefter kommer stiftelse och ideell förening som de vanligaste driftsformerna med dryga 20 procent vardera.

Bilaga 1 - Enkätfrågor

Följande frågor ställdes som en del utav en större enkät som genomfördes mellan 2013-03-11 och 2013-04-29 bland Svensk Scenkonsts samtliga medlemmar. Enkäten var konstruerad så att endast de som passade vårt urval fick se och svara på frågorna. För att avgöra vilka av Svensk Scenkonsts medlemmar som passade vårt urval för just de här frågorna ställde vi två avgränsningsfrågor (markerade nedan med Avgränsningsfråga).

Har er organisation ett offentligt uppdrag? (Avgränsningsfråga)

Vilka/vilken uppdragsgivare har ni? (flerval)

Vad är ert uppdrag?

Har ert uppdrag förändrats på något sätt det senaste tre åren?

Har ni krav på samverkan från någon av era uppdragsgivare?

Vilka uppdragsgivare ställer krav på samverkan? (flerval)

Vilka ska ni ha samverkan med enligt ert uppdrag? (flerval)

Vilka har ni samverkan med idag? (flerval)

Omfattas er organisation på något sätt av kultursamverkansmodellen? (Avgränsningsfråga)

Sedan när omfattas er organisation av Kultursamverkansmodellen?

Vilka nivåer i er organisation har varit delaktiga i att ta fram den regionala kulturplanen? (Flerval)

Hur har ni varit delaktiga i processen med att ta fram kulturplanen? (Flerval)

Har ert uppdrag förändrats i och med införandet av kultursamverkansmodellen och på vilket sätt?

Har omfattningen av er kontakt med de statliga beslutsorganen förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen? Den är:

Mycket mindre Något mindre Oförändrad Något större Mycket större Vet ej

Har omfattningen av er kontakt med de regionala beslutsorganen förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av er kontakt med de kommunala beslutsorganen förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av era internationella samarbeten med andra organisationer förändrats av införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av era samarbeten över regionsgränsen med andra organisationer förändrats av införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av era samarbeten med amatörgrupper påverkats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av era samarbeten med andra lokala organisationer påverkats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har möjligheten att påverka ert uppdrag förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har möjligheten att påverka er egen finansiering förändrats med kultursamverkansmodellen?

Har den offentliga finansieringen av er verksamhet förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av statens möjlighet att påverka er verksamhet förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av landstingets/regionens möjlighet att påverka er verksamhet förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

Har omfattningen av civilsamhällets möjligheter att påverka er verksamhet förändrats med införandet av kultursamverkansmodellen?

svensk scenkonst

birger jarlsgatan 39, box 1778, 111 87 stockholm, tel 08 440 83 70
info@svenskscenkonst.se www.svenskscenkonst.se